

Bydgoszcz, dnia 30 stycznia 2017 roku

Prof. dr hab. med. Wojciech Zegarski
Katedra Chirurgii Onkologicznej
Collegium Medicum im. L. Rydygiera w Bydgoszczy
Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny Ptach
nt. „Znajomość medycyny arabskiej w Gdańsku w XIV/XV-XVII wieku
na przykładzie Awicenny”

Promotor: dr hab. med. Jacek Zieliński, prof. nadzw.

Rozprawa doktorska przygotowana przez Panią mgr Annę Ptach stanowi niezwykle interesujące opracowanie dotyczące rozwoju medycyny w Gdańsku w oparciu o wiedzę przekazaną przez Awicennę w okresie kilkuset lat, tj. w XIV-XVII wieku. Rozprawa zawarta została na 146 stronach tekstu komputerowego z podziałem na 4 rozdziały dotyczące różnych aspektów spuścizny Awicenny dla rozwoju medycyny w Europie oraz, co jest głównym nurtem badawczym, wykorzystaniem jego poglądów medycznych w dawnym średniowiecznym Gdańsku. Praca została zaopatrzona w 132 pozycje piśmiennictwa. Praca jest bogato ilustrowana biografią Awicenny, co zostało zawarte w aneksie na 12 stronach, a także unikalnymi dokumentami znajdującymi się m. in. w Gdańskiej Bibliotece Polskiej Akademii Nauk. Rozprawa zawiera 7 tablic i 41 rycin. Autorka podjęła się tego niezwykle trudnego zadania przeprowadzając czytelnika przez meandry historii rozwoju gdańskiej medycyny, z której dowiadujemy się jak dzieła Awicenny trafiły do Biblioteki Mariackiej, a także do drugiej biblioteki działającej już wtedy w Gdańsku, tj. Biblioteki Rady Miejskiej-Bibliotheca Senatus Gedanensis, która przeznaczona była głównie dla uczniów Gdańskiego Gimnazjum Akademickiego i jego profesorów. W bibliotece tej znalazły się już wtedy Avicenniana. Z ogromną przyjemnością i zainteresowaniem czyta się naukowe opracowanie, które w przystępny sposób pozwala poznawać niezwykle interesujące historyczne fakty. Daje się zauważyć, że tworzone ponad 500 lat temu w Gdańsku podstawy prawidłowego

funkcjonowania zasad wykonywania zawodu lekarza i chirurga, które to założenia są aktualne w pewnych aspektach do dziś. Praca zawiera unikalne fotokopie cennych dokumentów z wielu europejskich bibliotek, co jest bardzo istotnym wzbogaceniem tego wartościowego, historycznego opracowania jakim jest dyplom Pani mgr Anny Ptech.

Od początku XXI wieku prawie we wszystkich ośrodkach naukowych na świecie zaobserwować można znaczne zwiększenie liczby publikacji dotyczących Awicenny, a także średniowiecznej medycyny arabskiej i jej wpływu na medycynę Europy Zachodniej. Równocześnie prowadzone są badania i digitalizacja rękopisów medycznych arabskich tłumaczonych na łacinę. Zainteresowanie medycyną arabską na świecie nie znajduje odbicia w polskim piśmiennictwie, zarówno w aspekcie historycznym jak i współczesnej oceny dorobku średniowiecznej medycyny islamskiej i jej głównego przedstawiciela. Niewiele miejsca medycynie arabskiej i jej wpływom na medycynę europejską poświęcają polskie opracowania z zakresu historii medycyny. Tymczasem do Polski medycyna Awicenny dotarła już w XV wieku, niewiele później niż do innych krajów Europy.

Doktorantka podjęła się ambitnego zadania zbadania czy do Gdańska, który nie pozostawał w tyle za współczesną nauką europejską, również dotarła medycyna arabska. Postawiona hipoteza, że Gdańsk w dziedzinie medycyny nie ustępował innym miastom europejskim, znalazła potwierdzenie w badaniach autorki, która posłużyła się metodą chronologiczno-problemową. Wyniki badań zostały przedstawione w czterech rozdziałach ściśle ze sobą powiązanych.

Rozdział pierwszy zatytułowany *Awicenna na tle epoki* obejmuje koleje życia Awicenny bardzo silnie uzależnione od wydarzeń politycznych. Rozdział drugi *Medycyna według Awicenny w świetle jego spuścizny* zawiera ewolucję poglądów na medycynę począwszy od czasów antycznych oraz poglądy uczonych arabskich na miejsce medycyny w systematyce nauk, w tym Awicenny, który wprowadził do klasyfikacji pojęcie teorii medycyny, dzięki czemu uznana została za samodzielną dyscyplinę naukową. Jej miejsce wśród nauk stosowanych, wskazane przez innego arabskiego uczonego, pozostaje niezmienione do dziś. W rozdziale tym omówiono także dwa dzieła Awicenny a mianowicie *De viribus cordis et medicinis cordialibus* i *Kanon medycyny*. W rozdziale - *Medycyna arabska w chrześcijańskiej Europie okresu średniowiecza ze szczególnym uwzględnieniem Awicenny* omówione zostały główne ośrodki kultury i nauki islamskiej w europejskiej części basenu Morza Śródziemnego, proces przejmowania spuścizny arabskiej przez świat chrześcijański a także najstarsze szkoły medyczne i uniwersytety południowej Europy oraz

ich programy nauczania. Rozdział czwarty, którego tytuł brzmi *Recepcja medycyny Awicenny w Gdańsku w XV-XVII wieku* poświęcony jest gdańskiej medycynie. Przedstawiono w nim: opiekę medyczną w dawnym Gdańsku, gdańskie *awiceniana* rękopiśmienne w zbiorach gdańskich bibliotek (Biblioteka Mariacka, Biblioteka Rady Miejskiej) oraz drukowane dzieła Awicenny znajdujące się w Bibliotece Gdańskiej.

Podstawowy materiał pracy stanowią rękopisy z XV-XVI wieku i stare druki zawierające dzieła Awicenny, znajdujące się w zbiorach specjalnych Biblioteki Gdańskiej PAN oraz zdigitalizowane zasoby bibliotek europejskich, które posłużyły do badań porównawczych. Autorka uwzględniła rękopisy medyczne Biblioteki Gdańskiej zawierające *awiceniana*, czyli rękopisy związane z osobą Awicenny, obejmujące nie tylko jego dzieła, ale również prace odwołujące się do tego autora. Przeprowadziła także ich proveniencje, które w kilku przypadkach umożliwiły ustalenie właścicieli ksiąg zarówno rękopiśmiennych, jak i drukowanych oraz podjęła próbę zbadania dróg jakimi dotarły one do Gdańska.

W Zakończeniu znalazły się ważne stwierdzenia m. in. dotyczące lekarzy gdańskich. Doktorantka podkreśliła, że zanim wytworzyła się rodzima elita intelektualna Gdańsk ściągał ludzi wykształconych spoza granic ziem polskich. Przybysze rekrutowali się przede wszystkim z krajów niemieckich, które były naturalnym kierunkiem migracji. O pierwszych lekarzach praktykujących w Gdańsku w XIV wieku niewiele wiadomo, niemniej studiując medycynę musieli wybierać uczelnię, gdzie taki kierunek był utworzony. Po wprowadzeniu w XV wieku dzieł Awicenny do programów studiów medycznych wszystkich uniwersytetów, absolwenci jakiegokolwiek szkoły wyższej musieli zapoznać się z jego poglądami na medycynę i jego sztuką medyczną. Ponieważ dla okresu średniowiecza brak jest bezpośrednich źródeł dotyczących praktykujących w Gdańsku lekarzy autorka posłużyła się źródłami pośrednimi jakimi były rękopiśmienne *awiceniana*. W konkluzji autorka stwierdziła, że znajomość medycyny Awicenny w Gdańsku była ściśle związana z historią miasta, poziomem medycyny w grodzie nadmotławskim oraz recepcją Awicenny na Zachodzie Europy.

Należy podkreślić, że przedstawiona rozprawa jest pionierską próbą zbadania recepcji medycyny Awicenny w Polsce, a ponieważ jak dotąd nie ma pełnego rozeznania w zasobach jego dzieł, szczególnie rękopiśmiennych Autorka musiała wiele czasu poświęcić na przebadanie gdańskich *awicenianów*, dotąd nieznanymi polskim autorom (w wydanej w 1953 roku pracy zbiorowej *Awicenna w rozdziale dotyczącym dzieł Awicenny w Polsce* brak jest gdańskich *awicenianów*).

Reasumując rozprawa doktorska stanowi interesujące i oryginalne opracowanie dotyczące wykorzystania spuścizny Awicenny na tle rozwoju medycyny w dawnym Gdańsku,

co stanowi wartościowy przyczynek do nauki historii medycyny w tym zakresie. Autorka w pełni wywiązała się z realizacji postawionego sobie interesującego celu badawczego.

Rozprawa doktorska spełnia kryteria art.13 ust. 1. Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym doktora medycyny (Dz. U. Nr 65 poz.595 z późn. zm.).

W świetle powyższych uwag, oceniam rozprawę doktorską wysoko i wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Nauk o Zdrowiu Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w Gdańsku o dopuszczenie do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Składam jednocześnie wniosek o wyróżnienie Nagrodą Rektorską z uwagi na niezwykle interesujące oryginalne opracowanie trudnego tematu dotyczącego historii gdańskiej medycyny okresu Średniowiecza z wykorzystaniem bliżej nieznanych dokumentów historycznych dotyczących obecności Awicenny w Gdańsku.

Kierownik
Kliniki Chirurgii Onkologicznej
Prof. dr hab. n. med. Wojciech Zegarski